

կրէն ետքը կէս ժամու քալուածքը,
այն կանանց՝ որ հանգիստ կեանք մը կը
վարեն, և այն մարդոց՝ որ նստողական
վիճակի վարժած են, առողջութիւնը
վառ կը պահէ ու կեանքը կ'երկընցընէ:

Մ. ԱՏՏԻՂԻՈՅ ՀՌԵԳՈՒՂՈՍ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

(Տես երես 29:)

ՀԱՆԴԻՍ Բ.

ՏԵՍԻՒԱ

ՊՈՊԴԻՈՍ, ՄԱՆԼԻՈՍ

ՄԱՆ. Եկեսցէ Հռեգուղոս, եկեսցէ և Լիբեականն
պատգամաւոր (առ Պոպդիոս): Ապա թշնամիք
խաղաղութեան ցանկան:

ՊՈՊ. Եւ կամ թէ փոխանակութեան գերւոյն:
Իրացն գիւտ Հռեգուղեայ յանձն է. եթէ և ոչ
միումն լիցի գամագիւտ, հարկ'ի վերայ կայ նորա
գառնալ'ի Կարբեգոն, և անդ իւրով արեամբ
զանսաստութեն Հռովմայ հատուցանել վրէժս:
Նորա երգուեալ է զգարձն, և կանխաւ անդէն
յակն արկեալ զմեծաստատ չարչարանացն մահ-
առիթ կազմածս: Ա՛հ, քան մեզ յայն գժըն-
դակ պատուհաս զայնչափ ոք քաղաքացի....

ՄԱՆ. Լուռ լեր, զի ահա գայ:

ՏԵՍԻՒԱ

ՀՐԵԳՈՒՂՈՍ, ՊՈՊԴԻՈՍ, ՄԱՆԼԻՈՍ, ԱՄԻԼԿԱՐ

ԱՄԻԼ. (Գաղս): Առ ի՞նչ կաս, Հռեգուղէ. մի՞թէ
նո՞ր ինչ իցէ քեզ տեղիս:

ՀՐ. Զայն խորհիմ եթէ զինչ աստի ելի, և զինչ
գառնամ այսրէն:

ԱՄԻԼ. (առ Բրեւիտի): Կարբեգոնեանն ծերակոյտ
'ի բաց զհաւորան իւր ցանկացեալ ընկենուլ
յանձնէ զգէնս, ողջոյն առ ծերակոյտդ առաքէ
Հռովմայ: Եւ թէ Հռովմ' առ 'ի նմանէ խաղա-
ղութեան փափաքէ, և խաղաղութիւն նմա ա-
ռաքէ:

ՄԱՆ. Անց բազմաց և մանրախուզիւ ճգրտես-
ցին բանք: Եւ դու, Հռեգուղէ, այտի եկ զառա-
ջինն քո ունել գահ:

ՀՐ. Սակայն ո՞ք ոմանք իցեն սոքա:

ՄԱՆ. Նախարարակոյտն:

ՀՐ. Եւ դու ո՞ր իցես:

ՄԱՆ. Այդչափ անծանօթ ես բոլորին:

ՀՐ. Իսկ արդ ընդ նախարարան և ընդ բոլորին
արկցի՞ երբէք աթոռ ծառայի:

ՄԱՆ. Օ՛ն անդր. այլ Հռովմ' վասն քո զիւրոց

օրինացն մոռանայ խտուրթիւն, փոխանակ ընդ
բազմահանգէս քուժ աշխարհակալութեանցդ:
ՀՐ. Հռովմ' եթէ մոռանայ, ես նմին յուշ ածեմ:
ՄԱՆ. (Ընդ իսկ): Պնդագոյն առաքինութիւն, ո՞
ետես երբէք:

ՊՈՊ. (Յառնէ): Ապա և Պոպդիոս մի բազմեսցի:
ՀՐ. Զք գործես, Պոպդիէ:

ՊՈՊ. Զարժանն. յոտն կալ հասանէ ինձ ուր ոչ
նստի հայրն:

ՀՐ. Ա՛հ. այսչափ ուրեմն 'ի Հռովմ' փոփոխեցան
բարոյք. 'ի գործ հասարակաց զանձին ինչ յի-
շատակել պարտա՝ յառաջ քան զանցանելն իմ
'ի Լիբիա՝ յանցանք մեծ էին:

ՊՈՊ. Սակայն . . .

ՀՐ. Բազմեաց, Պոպդիէ. և զգոյշ լեր արժանա-
պէս ունել զգահդ:

ՊՈՊ. Մեծարանք հօր օրէնք են ընդաբոյս:

ՀՐ. Քո մեռաւ հայր մինչդեռ 'ի պարտութիւն
մասնեցաւ:

ՄԱՆ. Արդ խօսեաց, Ամիլկար:

ԱՄԻԼ. Կարբեգոն զՀռեգուղոս ընտրեաց իւր պատ-
գամաբեր խորհրդոց. բան՝ զոր խօսեսցի դա,
Կարբեգոն և ես բարբառիմ:

ՄԱՆ. Հապա խօսեսցի ընդ մեզ Հռեգուղոս:

ԱՄԻԼ. (Գաղս առ Հռեգ.): Յիշեա՛ զի թէ ինչ ոչ
վճարեսցես՝ երգուար . . .

ՀՐ. Հատուցից անթերի զերգուումն իմ: (Խորհի):

ՄԱՆ. (Գաղս): Զնմանէ է բանն. ո՛հ, զի՞նչ արդեօք
խօսեսցի:

ՊՈՊ. (Գաղս): Աստուածք Հռովմայ, դուք տուք
բան 'ի շքութեան նորա:

ՀՐ. Կարբեգոն ռիւրիմ, ո՛ր ակմբահոյլ հայրա-
պետք, 'ի պայման ուխտի՝ եթէ զոր այժմս ունի
նմա մնացէ՝ 'ի խաղաղութիւն զձեզ աղերսէ:
Իսկ եթէ խաղաղութիւն ընտրէք ոչ՝ զիւրոյ և
զձեր գերւոյն ցանկայ գոնէ փոխանակութեամբ
կարճել զցաւալից նժդեհութիւն: Զերկոսեանն
իսկ զընկենուլ տամ՝ ես խորհուրդ:

ԱՄԻԼ. Զիւրիդ:

ՊՈՊ. Բանէ:

ՄԱՆ. Զարմանս մեծ:

ՀՐ. Ոչ ինչ են ինձ պէտք զխաղաղութեանն հրա-
պարակել տոյժս: Եթէ այդչափ ցանկացաւ՝ ա-
պա յահ մեծ ըմբռնեալ կայ թշնամին:

ՄԱՆ. Իսկ արդ զփոխանակութիւնն:

ՀՐ. Որոգայթ զանխուլ և գժուարածեռն լարեալ
է զնոյն:

ԱՄԻԼ. Հռեգուղէ . . .

ՀՐ. (Խաբիւ): Հատուցից զուխտն իմ:

ՊՈՊ. (Ընդ իսկ): Ո՛վ գիբ, հայրն իմ կորնչի:

ՀՐ. Առաջարկեալն փոխանակութիւն բիւր իմն
տուգանս յինքն ծրարէ, այլ տղիտագոյն է օրի-
նակն: Փառք և կորով քաջութեան և զինուո-
րակոն առաքինութիւն պատանդեցաւ 'ի Հռով-
մայ, ո՛վ հարք, եթէ միանգամ անարի վատին՝ ա-
զատութեան և կենաց արծարծեսցի յոյս: Զինչ
չահ եթէ գարձցի 'ի Հռովմ' որ զծառայութեան
խարաղանին կապուտակ հարուած 'ի թիկունս
առեալ բերիցէ. որ զգեռ ծարաւիս արեան թըշ-
նամեաց կենդանեաւ մերկացեալ զգէնս՝ առ ահի
մահուն լաւ համարեցաւ զյաղթականին յանձն
առնուլ և պերանս:

ՄԱՆ. Իցէ արդեօք փոխանակութիւնդ՝ փնտաւ:

բեր. սակայն Հոգեգուղոս միայն չատ է 'ի փես-
սուն փոխարինութիւնս:
ՀՌ. Խարիս, Մանլիէ. և Հոգեգուղոս մարդ է
մահականացու. զգամ և ես զտառապանս հասա-
կի. օգուտ սակաւ ինչ է իմ այսուհետեւ Հոգե-
մայ, սակայն բազում ինչ գտանէ Կարգեղոն 'ի
մանկունս իւր արիս, զոր ընդ իմարձակիցէք:
Ա՛հ, քան 'ի ձէնք վրիպակդ անհեղեղ: Զընտիրս
յիմոց աւուրց վայելեցին իմս հայրենիք. թող
կալցի թշնամին զնշխարան անպիտան: Թող պան-
ծասցի զանարգ յաղթանակ մահուս, սակայն և
տեսցէ թէ 'ի զուր յաղթանակէ. զի յոգունս
սնուցանէ Հոգեգուղոս երկիրս Հոգեմայ:
ՄԱՆ. Ո՛վ անսաղապ միտք:
ՊՈՊ. Բարէ մահազեկոյց արութեանն:
ԱՄԻԼ. Նոր լեզու, յինէն անծանօթ:
ՄԱՆ. Սակայն ոչ զօգուտ միայն գործոց խնդրելի
է մեզ, այլ և զարժանն. իսկ արդ՝ ո՞չ անարժան
ինչ իցէ Հոգեմայ անձանաչող գտանել իւրումս
քաղաքացւոյ:
ՀՌ. Հոգեմայ ինձ չնորհս խնդրէ հատուցանել. ես
ցուցից ճանապարհ: Այս բարբարոսք, ո՛ր աւա-
պանի, այսպէս անարի զանձն իմ գատեցան, որ-
պէս զի առ երկիւղի մատն լինել ձեզ փութայ-
ցիմ: Ա՛հ, դառն է ինձ այս թշնամանք քան զա-
մենայն բախմունս՝ որոց տարայ կտտանաց: Աղէ
հարբ, պահանջեցէք զվրէժ իմ. Հոգեմայեցի ե-
ղեալ եմ և ես. հապա 'ի զէն վառեցայք, ըն-
թացէք թափել 'ի տաճարաց նոցին զգերեալ ար-
ծուիս Հոգեմայ. չե նախանձաւորին նկուն ե-
ղեալ՝ մի ամփոփիցէք զսուրգ. տուք ինձ 'ի դար-
ձին իմում անդր՝ 'ի ճակատս դահճացն իմոց ըն-
թեւնուլ զարհաւիրս սրամտութեան ձերոյ, զի
խնդապին մեռայց, նշմարեալ յոգուցս պարզել
եթէ զխնդր յանուանէն Հոգեմայ սարսիցի Լի-
բիս:
ԱՄԻԼ. Հիացումն զոգիս իմ թափէ:
ՊՈՊ. Ա՛հ, սիրտ իմ անկաւ. չտայ ոք պատաս-
խանի:
ՄԱՆ. Տարակոյս մեծ այսպիսի զգուշագունի ևս
կարօտի խորհրդոյ. ժամ առցուք և մեք սթա-
փել յարժանաւոր հիացմանէ մտաց: Առցես
զուրնդ հուպ, Ամիլիար, զպատգամս ծերակու-
տին: Իսկ մեք խորհրդականք առաքելիք՝ ճեպես-
ցուք նախ քան զամենայն զատուածոցն 'ի վե-
րայ մեր մաղթել հովանի: (յառնէ):
ՀՌ. Դեռ ևս տարակուսանք են:
ՄԱՆ. Եւ կարի յիրաւունս, Հոգեգուղէ. իմ վա-
րանին միտք եթէ արդեօք առաւել իցէ մեզ վը-
տանդ խոնարհել 'ի մէտ խորհրդոցդ, եթէ կո-
րուսանել զայր՝ որ այսպիսիս մեզ թեւադրէ խոր-
հուրդս քաջութեան: Արհամարհոտ դու մահու-
ղարիւն քո 'ի վերայ հայրենեացդ մատնես, սա-
կայն 'ի քեզ զարուորագոյնն որդւոց կորուսանէ
Հոգեմ. եթէ մահ խնդրես քեզ առ 'ի նմանէ՝
չատ խնդրես. ոչ առատաձեռնեն երկինք այլքա-
նիս արի զիւցազուծես: (Էլանէ ընդ իւրն):
ԱՄԻԼ. Այսպէս կատարէ զխոստումն իւր Հոգ-
եգուղոս:
ՀՌ. Դառնալ խոստացայ, կատարեցից:
ԱՄԻԼ. Սակայն . . .

ՏԵՍԻԼ Գ

ՀՌԵԳՈՒՂՈՍ, ԱՏՏԻՂԻՈՍ, ԼԻԿԻՆԻՈՍ,
ՊՈՊԻՈՍ, ԱՄԻԼԿԱՐ

ԱՏ. (չառաւ ընդ ԼԻԿ.): Հայր . . .
ԼԻԿ. (չառաւ): Դիւցազունդ . . .
ԱՏ. և ԼԻԿ. Ի վերայ ձեռքիդ այգորիկ . . . (Կռնու-
հաճաւ):
ՀՌ. Ի բաց կացէք. օրհնեալ են զիքն. չե ևս եմ
աղատ:
ԱՏ. Հերքեցա՞ւ ուրեմն փոխանակութիւնն:
ՀՌ. Պոպղիէ, տար զմեզ 'ի վանս պատրաստեալ
Ամիլիարայ և ինձ:
ՊՈՊ. Եւ ո՞չ առ հայրենի զարմնդ գայցես 'ի բնա-
կութիւն քո առաջին:
ՀՌ. Թշնամի պատգամաբեր 'ի Հոգեմ ոչ մտանէ:
ԼԻԿ. Այդ օրէնք սաստկութեան ոչ վասն քո ինչ են:
ՀՌ. Եթէ չէր հասարակաց՝ բռնաւորական էր:
ԱՏ. Գոնեայ ընդ քեզ եկից ես յոր վայր և եր-
թիցես:
ՀՌ. Ոչ, ոչ. քան զհօր և որդւոյ խանդակաթ գո-
րով զայլ ինչ խորհել է առ ժամս:
ԱՏ. Ընդէր, հայր, այլափոխեցար այդպէս յըն-
տանի քո բնութենէդ:
ՀՌ. Բազուն իմ եղև այլափոխ, ոչ ես: Ի գեւա-
րանս կամ 'ի գաղինիս զհանգիստ իմ ես ոչ վըր-
դովեմ. գերութիւնս իմ 'ի սիրտ ոչ հասցէ. ընդ
յեղյեղուկ բաղդին զբմբաղ՝ բազմազիմի մրցի ա-
ռաքելութիւնն: (Էլանէ):

ՏԵՍԻԼ Դ

ՄԱԳՈՆ, ԱՄԻԼԿԱՐ և առաջինքն:

ՄԱԳ. Ամիլիար:
ԱՄԻԼ. (չառաւ): Ա՛հ Մագոն, միւսանգամ վրի-
պիմ 'ի քէն: Հոգեգուղոս զգէմ ունի փոխանա-
կութեանն:
ԱՏ. ՄԱԳ. Երկինք:
ԱՄԻԼ. Ողջոյն ընդ ձեզ. ելանեմ զհետ Պոպղեայ:
(առ ՄԱԳ.): Ո՛հ, քանի ինչ ունիմ ասել քեզ,
սակայն . . .
ՄԱԳ. Սակայն ոչ ինչ ասես:
ԱՄԻԼ. Կարդագու զբաղդն, և քաւեօջիր: (Էլանէ):

ՏԵՍԻԼ Ե

ԱՏՏԻՂԻՈՍ, ՄԱԳՈՆ

ԱՏ. Դէպք սքանչելի. հայրն մեր իւրում անձինն
փոստու կայ դաշնաւոր:
ՄԱԳ. Այլ քանզի չե ինչ սահմանեալ է աւա-
գանոյն՝ ակնկալութիւն բազում է քեզ, Ատ-
տիղիէ: Ընթան, գուն գործեա, խօսեաց, մինչ
չե իցէ նախարակոյան պարունակեալ միւսան-
գամ: Այժմ է ժամանակ ճարտարութեան խօ-
սից և հնարագէտ իմաստութեան. մերթ 'ի գութ
ընտանեաց բողոքել, մերթ 'ի սէր սիրելեաց,
մերթ 'ի հզոր զօրութիւն Հոգեմայ:
ԱՏ. Յանձն տունում զամենայն, սակայն ակնկա-
լութիւն իմ հատաւ: Թուէր ինձ 'ի ծոց նաւա-

հանգստին ալիքն յստակ, և երկինք պայծառ. բայց սեռ մըրիկ յափշտակէ զիս յանդունդս: Արտաբեկ թուլանամ, սակայն արժանի ներու- թեան եմ, զի յուզողին յիշատակաւ սպառն. թաց սիրտ իմ սասանի: (էլեւէ):

ՏԵՍԻԼ Զ

ՄԱԳՈՒ

Զիւրդ դժոխեմբեր իցէ բաղդս, և թէ միւսան. դամ Ամիկար առանց իմ դարձ արասցէ 'ի Կար. քեդոն: Ի խորհելն միայն թուիմ ինձ . . . ահ ոչ ևս գոյ ակնկալել. ոչ պակաս են մեզ ժամա. նակք ցաւոց: Ոչ իմաստութեան ինչ մահկանա. ցուաց՝ այլ անմտութեան է դժնդակ արուեստ՝ չարեաց նախադուշակ լինել անձին: Տիպ կեր. պարանոց չարի՝ յերկիւղէ կերպագրեալ 'ի միտս գիւրսխաբս՝ 'ի վեր է մշտ քան զճշմարտութի: Որ անմտութեամբ չարիս ստեղծանէ՝ 'ի վիշտս ճեպէ, և զկեղակարծելն ճշմարտէ փեսս:

Կը շարունակուի:

ԱՂԵՔՍԱՆԴԻՐ ՏԻԻՄԱ

Անցեալ տարւոյն դեկտեմբեր ամ. սուն 5ին Գաղղիոյ Տիէբ քաղաքը կնքեց իւր կեանքն, որդւոյն քով, Եւրո. պայի ամենէն բազմաբեղուն և ամե. նէն ժողովրդական վիպասանն Աղեք. սանդը Տիւմա: Զկայ ազգ մը որ անունը լսած չըլլայ, ինչպէս մեր մէջ ալ թարգ. մանուած կան իր վիպասանութիւննե. րէն:

Ծներ էր յամին 1803, տարի մը ետքը քան զՎիկտոր Հիւկոյ. հայրն էր Աղեք. սանդը Տաւիլ-Տիւմա հասարակապետա. կան զօրավարը, որ էր որդի մարդիդին Տաւիլ տըլա Բայէդըռի (Davy de la Pail- leterie) և խափշիկ ափրիկուհւոյ մը, Դի. էննէդ Տիւմա, որուն անուամբն առա. ւելապէս ծանօթացած է: Սոյն այս ա. նուամբ հռչակուեցաւ գաղղիացի հեղի. նակը, որուն դանդուր մազերը կերպա. րանքը և շրթունքները կը յիշեցնէին իր խափշիկ ծագումն ունենալը: Երեք տա. րեկան էր, երբ այրի՝ մնալով մայրը՝ Վիլլէրս-Գոդդըռէզ իր ծնած քաղբին մէջ կը մեծցընէր զինքը, ուր պզտիկուց շատ չափաւոր կրթութիւն առաւ, բայց ընդհակառակն մարմնոյ շարժմանց զօ. րաւոր և յաջող վարժութիւն ստացաւ:

Իր մօրը կապուած թոշակէն ուրիշ նը. պաստ չգտնալով, քիչ մը ժամանակ նօ. տարի գրադրութեան ձեռք զարկաւ, և քսան տարեկան էր երբ Բարիզ դնաց բաղդ մը գտնալու: Հոն հօրը բարեկամ՝ շատ զօրավարաց ապաւինելով, միայն ֆոյ զօրավարէն կրցաւ ընդունելութիւն տեսնել, որ օգտի բերաւ անոր գեղե. ցիկ գրութիւնը՝ որուն ցոյցերը կու տար միայննոյն ժամանակը, ու գրադիր դրաւ զինքը Օռլէանի դքսին քով, տարեկա. նը 1200 ֆռանգ: Այս պաշտօնին մէջ ինքը զինքը բոլորովին ուսման տուաւ, անյազութեամբ կարդաց. առաջ ոտա. նաւորի ձեռք զարկաւ, և յամին 1826 հատոր մը հրատարակեց. ճանչցուց ինք. զինքը քանի մը վիպասանութիւննե. րով: Իսկ յամին 1829 առաջին յաղ. թանակը ձեռք բերաւ իբր թատրերգակ հեղհնակ. վասն զի իր հինգ հանդիսով արձակ թատրերգութիւն մը (drame), մինչ դեռ ոտանաւոր վիպասանական խաղը (romantisme) կը յաղթանակէր, մեծ յեղափոխութիւն մը պատճառեց հակառակ հին ողբերգութեան բարե. կարգ ոճին: Թէատրոնի մէջ եղած ցոյցե. րը և Ռասինի դէմ հնչած աղաղակնե. րը, յայտնի ըրին հրապարակաւ թէ մեծ հաճութեամբ ընդունելի անցեր էր ժողովրդեան այս արձակ թատրերգու. թիւնը. Օռլէանի դուքսն ալ հոն նըս. տած ծափաձայն ցնծութեամբ դովեց իր գրադիրը, և երկրորդ օրը զինքը գը. րապետ անուանեց: Եւ այսպէս մեծ յարգ ստացաւ ամենուն առջև իր այս մատենագրական նորափայլ հանճարո. վը: Տիւմա, Օռլէանի դքսին պաշտպա. նութեամբն, որուն առջին աղէկ շնորհք գտած էր, արքունեաց մէջ ալ մտնա. լու պատին ունեցաւ, և 1844ին չքա. նշանով թագաւորէն փառաւորեցաւ: Նոյնպէս բարեկամութիւն հաստատեց Օռլէանեան տան ուրիշ իշխանաց հետ, մասնաւորապէս Մոնբանսիէ դքսին հետ, որուն ընկերեց 'ի Սպանիա իբր պատ. մագիր իր հարսանեացը (1846): Անկէ Ափրիկէ անցաւ և նորէն յետոյ Բարիզ եկաւ 1848ին յեղափոխութեան ատեն: